

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
кафедра політичної соціології

ЗАТВЕРДЖЕНО

декана соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

«28» червня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОСТКОЛОНІАЛЬНІ СТУДІЇ

рівень вищої освіти **бакалаврський**
галузь знань **05 соціальні та поведінкові науки**
вид дисципліни **за вибором**
факультет **міжфакультетська дисципліна**

2024/2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

Протокол від “26” червня 2024 року, №9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Запорожченко Руслан Олександрович – доктор філософії з політології, старший викладач закладу вищої освіти кафедри політичної соціології соціологічного факультету.

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології
Протокол від “21” червня 2024 року №12

Завідувач кафедри

Дмитро БОЙКО

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету
Протокол від “24” червня 2024 року №8

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма міжфакультетської навчальної дисципліни «*Постколоніальні студії*» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів.

і. 1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни «*Постколоніальні студії*» є глибоке та комплексне засвоєння сучасних процесів постколоніалізму в різних аспектах: політичному, соціальному, економічному, культурному, цифровому, інформаційному, екологічному, воєнному, геополітичному тощо; аналіз сучасних трендів постколоніального напрямку, які конституують соціальне середовище і впливають на життєдіяльність будь-якого суспільства.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- Опанувати основні категорії та поняття, пов'язані з постколоніалізмом як процесом та постколоніальністю як явищем;
- Визначити основні тенденції постколоніалізму та їх вплив на суспільства;
- Проаналізувати механізми реалізації процесів постколоніалізму по відношенню до конкретних країн та конкретних суспільств;
- Познайомитися з теоретико-методологічними напрямками постколоніалізму різних шкіл (європейська, англо-саксонська, африканська, азіатська тощо);
- Навчитися використовувати порівняльні методи, працювати із даними та джерелами, застосовувати отримані знання у власній професійній діяльності;
- Навчити студентів формулювати власні ідеї, критично сприймати інформацію, аналітично мислити та використовувати міждисциплінарний підхід;
- Стимулювати пошук нових ідей, розвивати вміння користуватися сучасним соціологічним інструментарієм у вигляді баз даних, порівняльних соціологічних досліджень, наукових досліджень тощо.

1.3. Кількість кредитів:

3 кредити для денної і заочної форм

1.4. Загальна кількість годин:

90 годин для денної і заочної форм

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
2-й та/або 3-й	2-й та/або 3-й
Семестр	
4-й та/або 6-й	4-й та/або 6-й
Лекції	
28 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
-	-
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
62 год.	82 год.

1.6. Заплановані результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знати:

- Ключові поняття та концепції постколоніалізму;
- Еволюції колоніалізму та його сучасний стан і подальші перспективи;
- Варіації прояву постколоніальності, серед яких: політичні, соціальні, економічні, екологічні, культурні, інформаційні, цифрові, воєнні тощо;
- Емпіричні та порівняльні дослідження процесів постколонізації.

Вміти:

- Коректно використовувати поняття й категорії навчальної дисципліни;
- Аналізувати наукові, статистичні, інформаційні та цифрові джерела, співставляти їх між собою, аналізувати отриману інформацію;
- Систематизувати власні знання та пояснювати суперечливі явища і процеси;
- Вміти критично сприймати інформацію, використовувати критичне мислення щодо аналізу конкретних процесів глобалізації;
- Виявляти фактори та чинники, що лежать в основі процесів глобалізації;
- Використовувати методи порівняльної соціології та політології.

Окрім того, пропонована навчальна дисципліна сприяє розвитку у студентів матриці компетентностей, серед яких:

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК03. Здатність працювати в команді.

ЗК04. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК05. Здатність працювати з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК08. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10. Здатність генерувати нові ідеї.

Спеціальні компетентності:

СК03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

Програмні результати навчання:

ПРН07. Вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціологічної інформації.

ПРН08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Вступ до (пост)колоніальних студій.

Що таке постколоніальна теорія та її різновиди. Колоніалізм, антиколоніалізм, постколоніалізм, деколонізація. Модифікації імперіалізму та колоніалізму. Коротка історія колоніалізму: від Колумба до колонізації Марса. Основні робочі категорії, які необхідні під час вивчення курсу: колонізація, колонія, імперія, імперіалізм.

Тема 2. Імперіалізм та колоніальна політика: що, де, коли?

Що таке імперіалізм та які його особливості. Виникнення колоніальних імперій: французька, британська, бельгійська, голландська, іспанська, португальська, німецька, італійська. Запровадження колоніальної політики: особливості, характеристика прояву. Різні колонії – різні політики: Африка, Латинська Америка, Азія.

Тема 3. Деколонізація світу та початок постколоніальних рухів.

Що таке деколонізація та які її особливості. Різновиди деколонізації: «кольорова» деколонізація, насильницька деколонізація, «оксамитова» деколонізація. Декolonізація в Африці. Декolonізація в Азії. Декolonізація в Латинській Америці. Декolonізація та постколоніалізм: співвідношення та сценарії побудови нового суспільства.

Тема 4. Європейське обличчя (пост)колоніалізму.

Франц Фанон та теорія постколоніалізму. Вплив ідей представників структуралізму: Мішель Фуко, Жак Дерріда, Жиль Дельоз. Світ-системний аналіз та теорія постколоніалізму: Іммануїл Валлерстайн, Джованні Аррігі, Самір Амін. Перший, другий та третій світ.

Тема 5. Азіатська інтерпретація (пост)колоніалізму.

Гайятрі Співак та питання subaltern. Колоніальна гегемонія та постколоніальна диктатура. Раман Кумар та питання постколоніального модернізму. Декolonізація, деконструкція та постколоніалізм. Ранаджит Гуха та домінування без гегемонії.

Тема 6. Африканська інтерпретація (пост)колоніалізму.

Європейський та африканський погляд на постколоніалізм. Африканські дослідники постколоніалізму. Літературний постколоніалізм та процеси деколонізації. Африканські лідери революцій: поети, романтики, диктатори.

Тема 7. Американська традиція (пост)колоніальних досліджень.

Етнографія як ерзац постколоніалізму. Постколоніальна традиція в американській соціальній науці. Погляд «ззовні» та штучна наука. Американська історія колоніалізму. Колонізація у вигляді сили і можливостей.

Тема 8. Постколоніалізм та орієнталізм.

Едвард Саїд та його робота «Орієнталізм». Конструювання «Близького Сходу» та арабської ідентичності. Проблема тероризму, панарабського націоналізму та побудова єдиного халіфату.

Тема 9. Постколоніалізм та націоналізм.

Націоналізм: визначення, особливості, форми. Національна держава на постімперському просторі. Різновиди (пост)колоніального націоналізму. Націоналізм та релігія. Націоналізм та політика. Націоналізм та суспільство. Питання побудови нації та процесу націоналізації.

Тема 10. Постколоніалізм та ідеологія.

Колоніалізм та постколоніалізм як ідеології. Рабство, расизм, шовінізм та екстремізм як приклади постколоніальних ідеологій. Панарабізм, панафриканізм, паназіатство, панамериканізм тощо. Спроби побудови соціалістичних суспільств. Спроби побудови ліберальних суспільств. «Третій шлях» або спроби винайдення африканської ідентичності.

Тема 11. Гендерне обличчя постколоніалізму.

Гайятрі Співак та питання емансипації жінок. Маскулінна гегемонія та питання ролі і статусу жінок під час колоніального періоду та після нього. Кейси: Афганістан, Індія, Камбоджа, Нігерія, Колумбія. Гендер та деконструкція соціального середовища.

Тема 12. Цифрове обличчя постколоніалізму.

Цифрові технології як приклад нової хвилі колоніалізму – неокolonіалізму. Цифровізація історичної пам'яті. Цифрові розриви та прояви екстремізму.

Тема 13. Чи існує насправді Індія?

Постколоніальне (пере)осмислення держави та побудова нового суспільства. Революції та повстання в Африці і Азії. Пострадянське конструювання держави. російсько-українська війна як приклад постколоніальної війни.

Тема 14. Критичне (пере)осмислення постколоніалізму.

Що сьогодні відбувається із постколоніальними студіями та постколоніалізмом. Питання виникнення «мета-колоніалізму», «квазі-колоніалізму», «деколоніалізму». Майбутнє нашого світу: куди воно рухається і до чого воно може дійти?...

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб.	Інд.	С. р.		л	п	лаб.	Інд.	С. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Вступ до (пост)колоніальних студій.		2				6			1				5
Тема 2. Імперіалізм та колоніальна політика: що, де, коли?		2				6							5
Тема 3. Деколонізація світу та початок постколоніальних рухів.		2				6		2				5	
Тема 4. Європейське обличчя (пост)колоніалізму.		2				4							8
Тема 5. Азіатська інтерпретація (пост)колоніалізму.		2				4		2				5	
Тема 6. Африканська інтерпретація (пост)колоніалізму.		2				4							5
Тема 7. Американська традиція (пост)колоніальних досліджень.		2				4		1				8	
Тема 8. Постколоніалізм та орієнталізм.		2				4		1				5	
Тема 9. Постколоніалізм та націоналізм.		2				4							5
Тема 10. Постколоніалізм та ідеологія.		2				4		0				8	
Тема 11. Гендерне обличчя постколоніалізму.		2				4		1				5	
Тема 12. Цифрове обличчя постколоніалізму.		2				4							5
Тема 13. Чи існує насправді Індія?		2				4							5
Тема 14. Критичне (пере)осмислення постколоніалізму.		2				4							8
Усього годин		28				62		8				82	

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин (денна/заочна)
1	Опрацювання лекційного матеріалу та пропонувані викладачем джерел (статті, монографії, аналітичні матеріали, порівняльні дослідження тощо)	16/20
2	Підготовка до захисту власного індивідуального проекту (за бажанням студента) щодо одного з аспектів глобалізації.	16/20
3	Підготовка до підсумкової залікової роботи.	30/42

6. Індивідуальні завдання

Навчальним планом індивідуальне завдання НЕ передбачено. Утім воно пропонується студентам для отримання додаткових балів. Індивідуальне завдання проводиться у вигляді підготовки дослідницького групового проекту, який покликаний розвинути у студентів уміння проводити дослідження та використовувати аналітичні можливості. Студентам пропонується обрати будь-який фільм (на власний розсуд) та провести аналіз цього фільму на предмет основних категорій та проявів постколоніалізму. Перш за все, студенту потрібно обрати будь-який теоретико-методологічний інструментарій (науковий підхід), щоби з його допомогою виявити основні особливості постколоніальної інтерпретації обраного фільму.

Кількість учасників групи – від 2 до 4. Презентація дослідницького проекту повинна мати як підготовлений надрукований текст, так і підготовлену презентацію зі слайдами. На виступ-захист власного проекту надається до 15 хвилин. На додаткові запитання від лектора та обговорення презентації – до 15 хвилин. Детальна інформація про структуру, змістовне наповнення та проведення захисту-презентації розміщується викладачем у відповідному Google Class та, за необхідності, у групі в соціальних мережах. Індивідуальне завдання оцінюється максимально у 20 балів, які отримують всі учасники групи. У випадку, якщо студент отримує 100 балів за курс, тоді ці 20 балів не можуть бути додані до підсумкової оцінки. Індивідуальне завдання є самостійним дослідницьким груповим проектом і виконується за бажанням.

Критерії оцінювання індивідуального завдання

Робота виконана на високому рівні. Описані необхідні структурні елементи, проведено порівняльне політологічне дослідження. Робота є логічною, послідовною, з викладом необхідного матеріалу. Використовуються концепції, моделі та підходи політичної науки, є міждисциплінарний підхід. Наявна презентація і проведений захист дослідницького проекту.	16-20 балів
Робота виконана на високому рівні. Наявні необхідні структурні елементи, проведено порівняльне політологічне дослідження. Робота є у більшості логічною, послідовною, з викладом необхідного матеріалу. Утім, використовується недостатня кількість концепцій, моделей або підходів. Наявна презентація і проведений захист дослідницького проекту, утім є плутанина у відповідях на запитання під час захисту.	6-15 балів
Робота виконана на низькому рівні. Загальні вимоги до дослідницького проекту не виконані, або виконані дуже частково. Відсутня презентація проекту, а також не було проведено захист дослідницького проекту	0-5 балів

7. Методи навчання

Навчальний курс «Постколоніальні студії» організовано у формі лекційних занять з використанням мультимедійного забезпечення (презентація, фото- та відео-матеріали). Під час викладання навчального курсу студентам також пропонуються матеріали для самостійного опрацювання, у тому числі статті та монографії, аналітичні статті та матеріали, соціологічні та інші дослідження, індекси, рейтинги тощо. Під час викладання навчального курсу також студентам пропонується виконання індивідуального завдання (за бажанням студента), щоби отримати додаткові бали, якщо він не впевнений у своїх силах. Підсумковим контролем є залікова робота, яка складається із певної кількості тестових завдань з невеликою кількістю відкритих запитань з тем курсу. Усі завдання відповідають програмі навчального курсу. Навчальним курсом також передбачений формат онлайн-навчання з використанням онлайн-платформ Zoom, Telegram, Google-classroom, Moodle.

Елементи дистанційного викладання

Етап роботи	Форма роботи	Онлайн-платформа
1. Попередня підготовка	Опитування	Канал у Telegram/Zoom
2. Подача нової інформації	Аудіозапис Тексти Відеоконференція Відеолекція	Google-classroom Google-classroom Zoom Zoom
3. Тренування	Питання для самоперевірки Обговорення (чат, форум) Спостереження за явищем	Telegram / Google-classroom Telegram Youtube
4. Виконання практичного завдання	Пошук відповідей на питання Інтерактивні практичні завдання	Google-classroom Google-classroom
5. Оцінювання	Виконання залікової роботи Індивідуальне завдання (за бажанням студента) Відповіді на лекціях або участь в дискусії та обговоренні	Zoom/Google-classroom Google-classroom/Zoom
6. Рефлексія	Відповіді на рефлексивні питання	Zoom
7. Зворотній зв'язок	Чат, форум, опитування аудіо-, відео- або текстові повідомлення з коментарем	Telegram / Google-classroom

8. Методи контролю

Навчальним курсом «Постколоніальні студії» передбачено написання підсумкової залікової роботи, яка складається із тестових завдань (закритого типу). Робота оцінюється у 100 балів та виконується у системі Moodle.

9. Схема нарахування балів

1. Навчальним курсом «Постколоніальні студії» передбачено написання підсумкового залікового тесту, за який можна отримати максимально 100 балів.
2. Також для студентів пропонується необов'язкове індивідуальне завдання, за яке вони можуть отримати додатково до 20 балів. Це завдання для тих, хто хоче більше дізнатися про постколоніальні студії та спробувати використати отримані під час навчального курсу знання для проведення власного дослідження.

Разом за семестр студент може отримати максимально 100 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	Зараховано
70-89	
50-69	
1-49	Не зараховано

10. Рекомендована література

2. Ania Loomba. (2015). *Colonialism/Postcolonialism*. Routledge.
3. Robert J. C. Young. (2020). *Postcolonialism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
4. Robert J.C. Young. (2001). *Postcolonialism: An Historical Introduction*. Wiley-Blackwell.
5. Bhabra, G. K. (2007). Sociology and Postcolonialism: Another 'Missing' Revolution? *Sociology*, 41(5), 871-884. <https://doi.org/10.1177/0038038507080442>
6. Carey, H. F., & Raciborski, R. (2004). Postcolonialism: A Valid Paradigm for the Former Sovietized States and Yugoslavia? *East European Politics and Societies*, 18(2), 191-235. <https://doi.org/10.1177/0888325403259918>
7. Darby, P., & Paolini, A. J. (1994). Bridging International Relations and Postcolonialism. *Alternatives*, 19(3), 371-397. <https://doi.org/10.1177/030437549401900304>
8. Darian-Smith, E. (1996). Postcolonialism: a Brief Introduction. *Social & Legal Studies*, 5(3), 291-299. <https://doi.org/10.1177/096466399600500301>
9. David Huddart. (2008). *Postcolonial Theory and Autobiography*. Routledge.
10. Doran, C. (2019). Postcolonialism, Anti-colonialism, Nationalism and History. *International Studies*, 56(2-3), 92-108. <https://doi.org/10.1177/0020881719840257>
11. Eli Park Sorensen. (2021). *Postcolonial Realism and the Concept of the Political*. Routledge.
12. Götsche, D. (2017). Post-imperialism, postcolonialism and beyond: Towards a periodization of cultural discourse about colonial legacies. *Journal of European Studies*, 47(2), 111-128. <https://doi.org/10.1177/0047244117700070>
13. Gurminder K. Bhambra, Julia McClure. (2022). *Imperial Inequalities: The politics of economic governance across European empires*. Manchester University Press.
14. Gyan Prakash. (1995). *After colonialism: imperial histories and postcolonial displacements*. Princeton University Press.
15. Ismail S. Talib. (2002). *The Language of Postcolonial Literatures: An Introduction*. Routledge.
16. Jackson, T. (2012). Postcolonialism and organizational knowledge in the wake of China's presence in Africa: interrogating South-South relations. *Organization*, 19(2), 181-204. <https://doi.org/10.1177/1350508411429395>
17. Kerner, I. (2017). Relations of difference: Power and inequality in intersectional and postcolonial feminist theories. *Current Sociology*, 65(6), 846-866. <https://doi.org/10.1177/0011392116665152>
18. Mary E. John. (2023). *Discrepant Dislocations: Feminism, Theory, and Postcolonial Histories*. University of California Press.
19. McEwan, C. (2001). Postcolonialism, feminism and development: intersections and dilemmas. *Progress in Development Studies*, 1(2), 93-111. <https://doi.org/10.1177/146499340100100201>

20. Mukherjee, S. (2018). Playing Subaltern: Video Games and Postcolonialism. *Games and Culture*, 13(5), 504-520. <https://doi.org/10.1177/1555412015627258>
21. Nissim Mannathukkaren. (2021). *Communism, Subaltern Studies and Postcolonial Theory: The Left in South India*. Routledge India.
22. Pui-lan, K. (2024). Postcolonialism and Anglican Theology. *Anglican Theological Review*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00033286231222467>
23. Sam Durrant. (2003). *Postcolonial Narrative and the Work of Mourning*. State University of New York Press.
24. Simon Baynham. (2021). *Military Power and Politics in Black Africa*. Routledge.
25. Simon, D. (1998). Rethinking (post)Modernism, Postcolonialism, and Posttraditionalism: South—North Perspectives. *Environment and Planning D: Society and Space*, 16(2), 219-245. <https://doi.org/10.1068/d160219>

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. CrashCourse – <https://www.youtube.com/user/crashcourse/videos>
2. Duke University Department of Political Science – <https://www.youtube.com/c/DukeUniversityDepartmentofPoliticalScienceDurham/videos>
3. YaleCourses of Political Philosophy – <https://www.youtube.com/watch?v=xhm55mIdSuk&list=PLp-cIkvQ88-3DJkwB4iUnoHP7mUG6jFsA>
4. ResearchGate – <https://www.researchgate.net/>
5. GoogleScholar – <https://scholar.google.com/>
6. Scopus – <https://www.scopus.com>
7. American Journal of Political Science – <https://ajps.org/>
8. British Journal of Political Science – <https://www.cambridge.org/core/journals/british-journal-of-political-science>
9. Political Science Journal – <https://journals.sagepub.com/home/pnz>
10. Foreign Policy Journal – <https://foreignpolicy.com/>
11. New Left Review – <https://newleftreview.org/>
12. International Political Science Association – <https://www.ipsa.org/>
13. American Political Science Association – <https://www.apsanet.org/>
14. European Political Science Association – <https://epsanet.org/>
15. Political Studies Review – <https://journals.sagepub.com/home/psw>
16. Political Theory Journal – <https://journals.sagepub.com/home/ptx>
17. Journal of Political Power – <https://www.tandfonline.com/toc/rpow21/current>
18. Journal of Political Ideologies – <https://www.tandfonline.com/toc/cjpi20/current>

Приклад тестових завдань з курсу

Хто з наступних авторів є одним із засновників постколоніальної теорії?

- a) Карл Маркс
- b) Едвард Саїд
- c) Мішель Фуко
- d) Жак Дерріда

Який термін описує процес, через який колонізовані суспільства адаптують, переосмислюють і перетворюють колоніальні культури?

- a) Мімікрія
- b) Гегемонія
- c) Асиміляція
- d) Емансипація

Який автор написав працю «Чорна шкіра, білі маски», де розглядається питання расової ідентичності та постколоніальної свідомості?

- a) Гаятрі Співак
- b) Франц Фанон
- c) Хомі Бгабха
- d) Вільям Дюбуа

Яке з наступних тверджень є правильним щодо поняття «постколоніальної літератури»?

- a) Постколоніальна література написана виключно в колоніальний період.
- b) Постколоніальна література розглядає питання влади, ідентичності та спротиву в контексті колоніалізму та його спадщини.
- c) Постколоніальна література фокусується лише на європейському досвіді колоніалізму.
- d) Постколоніальна література створена тільки корінними письменниками.

Які з наступних понять є ключовими для постколоніальних студій? (Оберіть усі правильні відповіді)

- a) Орієнталізм
- b) Глобалізація
- c) Субальтерн
- d) Гегемонія
- e) Деконструкція

Поняття «постколоніальна критика» передбачає лише аналіз літературних текстів з колишніх колоніальних територій.

- a) Правильне
- b) Неправильне

Поясніть, що таке «гібридність» у контексті постколоніальних студій і як це поняття впливає на розуміння культурної ідентичності.